

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата філологічних наук,
доцента кафедри української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького
Скорини Людмили Вікторівни на дисертацію

РЕГИ Аліни Сергіївни

«ХУДОЖНЬО-ФІЛОСОФСЬКА СВОЄРІДНІСТЬ ПРОЗИ ОЛЬГИ МАК»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Дослідження творчості представників діаспорного письменства становить один із важливих напрямків сучасного українського літературознавства. За останні два десятиліття з'явилася низка публікацій (монографій, нарисів, літературних портретів, статей), кандидатських і докторських дисертацій, присвячених як «загальним питанням», так і творчості окремих українських поетів, прозаїків, драматургів в еміграції (зокрема, Василя Барки, Івана Багряного, Богдана Бойчука, Віри Вовк, Докії Гуменної, Олега Ольжича, Богдана Рубчака, Уласа Самчука, Юрія Тарнавського та ін.). Однак цей дослідницький напрям все ще не можна вважати вичерпаним. Проза Ольги Мак для сучасного українського читача й досі залишається «білою плямою» – окрім повісті «Каміння під косою» інші твори письменниці в Україні не видавалися. Повісті й романи Ольги Мак заслуговують на пильне прочитання й осмислення принаймні з двох причин. Найперше, задля формування цілісного уявлення про літературний процес у діаспорі, по-друге, ці тексти цікаві, естетично вартісні й становлять вагомий здобуток української літератури ХХ ст. Про це може свідчити, наприклад, той факт, що повість «Чудасій» була подана до списку кандидатів на Нобелівську премію в галузі літератури 1958 р.

До цього часу рецепція творчості Ольги Мак обмежувалася оглядовими (переважно ювілейними) матеріалами діаспорних критиків (С. Кузьменко, С. Наумович, Б. Стебельського, Л. Храпливої-Щур) та окремими статтями сучасних українських дослідників (Т. Конончук, О. Пресіч, Н. Тимошука та ін.). Нині ми, на жаль, не маємо системного ґрунтового дослідження творчості Ольги Мак, що зумовлює безперечну *актуальність* дисертації Аліни Сергіївни Реги, яка частково заповнила цю дослідницьку «лакуну».

Наукова новизна аналізованої дисертації полягає в тому, що це перше ґрунтовне дослідження художньо-філософської своєрідності прози Ольги Мак. Дисертантка повертає в коло наукової обсервації повісті «Чудасій», «Куди йшла стежка», «Каміння під косою», романи «Жаїра», «Проти переконань», книжку спогадів «З часів ежовщини». У своїй дисертації А.С.Рега вперше системно проінтерпретувала комплекс історіософських мотивів у прозі Ольги Мак, дослідила особливості художньої репрезентації філософсько-релігійних домінант, простежила образно-сміслові аспекти іронічного модусу як складової частини авторської літературно-естетичної моделі.

Теоретико-методологічне підґрунтя дисертації. У переліку авторів, на праці яких Аліна Сергіївна Рега покликається у своїй роботі, – авторитетні літературознавці (С. Андрусів, М. Бахтін, Г. Грабович, М. Зубрицька, Н. Копистянська, Ю. Лотман, В. Мацько, В. Моренець, І. Набитович, Р. Нич, Я. Поліщук, Е. Соловей, В. Топоров, Ю. Шерех та ін.), філософи (М. Бердяєв, Г. Гачев, Г.-Г. Гадамер, М. Еліаде, О. Забужко, В. Ізер, О. Лосєв, В. Франкл, К. Ясперс та ін.), фахівці в царині історіософії (Р. Арон, В. Артюх, К. Кислюк, Р. Козеллек), національної ідентичності (Б. Андерсон, Е. Гелнер, К. Гірц, Г. Касьянов, Е. Д. Сміт та ін.). Важливо, що наведений перелік. І це не просто данина науковому стилю чи обов'язків перелік, у своєму дослідженні авторка регулярно цитує вказаних дослідників, підтверджує власні міркування доречними посиланнями на авторитетних фахівців у тій чи іншій галузі.

Дисертація А.С.Реги відзначається логічністю викладу, чіткістю аргументації, доречністю методологічного інструментарію. При дослідженні художньо-філософських вимірів прози Ольги Мак застосовано комплексну методологію, підґрунтям якої є засади літературної герменевтики, феноменології, порівняльно-типологічного методу, елементи міфокритики, психологічного й біографічного методів.

Слід вказати також на чітке конкретне визначення авторкою мети й завдань дослідження. Кожна складова частина дисертації реалізує певну, чітко визначену проблему, містить аргументоване осмислення суті досліджуваних

явищ. А.С.Рега володіє хорошими навичками літературознавчого аналізу, обізнана із сучасними методологічними підходами. Дисертація виконана на належному теоретичному рівні, має значну *наукову й практичну цінність*, створює можливості для подальшого вивчення творчості Ольги Мак і – ширше – діаспорного письменства ХХ століття. Результати дослідження можуть бути використані під час викладання курсу історії української літератури для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів, спецкурсів та спецсемініарів за проблематикою діаспорного письменства, при написанні навчальних підручників, посібників, монографій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірності. Наукові положення дисертації обґрунтовані, достовірні, тема розкрита з достатньою повнотою і ґрунтовністю.

Структура й обсяг дисертації. Дослідження виконане за традиційною схемою, викладене українською мовою, обсяг – 194 ст. друкованого тексту (основний текст – 174 сторінки, що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій з гуманітарних спеціальностей), складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Композиція дисертації зумовлена її метою й завданнями. У вступі наявні всі обов'язкові складові: чітко окреслена актуальність теми, наукова новизна, сформульовані мета й завдання, предмет і об'єкт дослідження, вказана практична значущість тощо.

Перший розділ дисертації традиційно передбачає висвітлення теоретико-методологічних проблем. У підрозділі 1.1 йдеться про зв'язки філософії й белетристики. Авторка слушно зауважує, що «інтеграційні процеси між літературою та філософією, чи то в історичному, чи теоретичному аспекті, тривалий час залишалися проблемним питанням для значного кола дослідників-гуманітаріїв, насамперед через доволі широкий культурний і смисловий контекст, який воно так чи інакше передбачає» (с.9). Усвідомлюючи складність і багатогранність цієї проблеми, А.С.Рега простежує взаємозв'язок літератури та філософії в діахронічному аспекті – від первісної нерозчленованості в добу

античності через поступову диференціацію до спроб інтеграції літератури й філософії у модерній моделі культури ХХ століття.

У другому підрозділі першого розділу йдеться про філософські традиції української прози ХХ століття. Ведучи мову про тривалу взаємодію філософії й художньої літератури, дисертантка принагідно звертається до принципів барокового мислення та просвітницьких традицій ХVІІІ століття, засад романтичної естетики, соціально-філософської прози ХІХ століття, що розвивалась насамперед у рамках реалістичного напрямку. Більше уваги приділено окресленню філософських домінант модерної художньої свідомості, що оприявнилися, зокрема, у творах В.Винниченка, М.Коцюбинського, О.Кобилянської та ін., становленню українського інтелектуального роману (Є.Плужник, М.Івченко, В.Підмогильний, В. Петров) як органічної складової літпроцесу 20 – 30 років ХХ століття. Концептуально важливими в цьому підрозділі є матеріали про традиції інтелектуальної прози в еміграційному письменстві. Назагал матеріали першого розділу дозволяють створити міцний підмурівок для подальшого аналізу прози Ольги Мак.

У другому розділі А.С.Рега спрямувала увагу на художньо-історіософський вимір прози Ольги Мак. Безпосереднім предметом аналізу дисертантки стали: історичність як модус творчого мислення авторки, рефлексії з приводу екзистенційного контексту історичної дійсності, проблеми, пов'язані з художньою трансформацією міфу й історії, питання національної самоідентифікації персонажів. Авторка слушно констатує, що «естетичне осмислення історичного процесу в романах і повістях Ольги Мак здійснюється насамперед крізь призму особистого досвіду, що неминуче витворює певний культурно-філософський горизонт авторського бачення і сприйняття історії» (с.43). У цьому сенсі прозовий доробок письменниці органічно вписується в літературний процес, репрезентований творчістю представників третьої еміграційної «хвилі».

Третій розділ присвячений дослідженню релігійно-філософської парадигми мислення Ольги Мак, зокрема А.С.Рега докладніше з'ясовує головні

засади філософсько-релігійного світобачення письменниці у площині екзистенціального дискурсу, вказуючи, що «Ольга Мак у цьому контексті не належить до містиків, як, приміром, Василь Барка, і теоретичні чи метафізичні проблеми світобудови вона у своїх текстах майже не висвітлює, проте глибинний зв'язок екзистенції з тим, що в онтологічному сенсі обумовлює її існування, авторку помітно зацікавлює. /.../ релігійний вимір авторської свідомості не теоретичний, а радше філософсько-екзистенційний, через те тут значно більше важать не міркування про сутність і природу трансцендентного, а саме антропологічні виміри його сприйняття». Четвертий розділ дисертації присвячений дослідженню іронії як складової літературно-філософської парадигми Ольги Мак.

Цінною прикметою аналізованої дисертації є те, що А.С.Рега не лише аналізує повісті й романи письменниці-емігрантки, а й дуже широко залучає контекст – апелює до творів Е.Андієвської, В.Барки, В.Винниченка, Д.Гуменної, Ю.Косача, Л.Лимана, В.Петрова (Домонтовича), В.Підмогильного та ін. Ці паралелі є доречними, органічними, дозволяють чіткіше вияскравити специфіку творчого мислення Ольги Мак.

Завершують роботу висновки, що відповідають поставленій меті й завданням, репрезентують основні тези дисертації, логічно впливають із проведених досліджень.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. За темою дисертації А.С.Рега опублікувала 5 статей у фахових виданнях (у т.ч. – 1 закордонна публікація в науковому збірнику). Результати досліджень були оприлюднені на шести наукових конференціях різних рівнів (Київ, Івано-Франківськ, Бердянськ).

Оцінка мови й оформлення дисертації та автореферату. Тексту рукопису притаманні цілісність і зв'язність. Термінологія дисертації є загальноновизнаною. Оформлення дисертації й автореферату в цілому відповідає вимогам, при цьому автореферат стисло передає зміст дисертації і не містить наукових висновків, відсутніх у дисертації.

Зауваження до дисертації. Дисертація має певні вразливі місця, на які варто було б звернути увагу.

1. Помітно, що основну дослідницьку увагу дисертантка спрямувала на повісті «Чудасій», «Куди йшла стежка», романи «Проти переконань» та «Жаїра». Значно менше уваги приділяється повісті «Каміння під косою», яка хоч і була вже об'єктом літературознавчих студій інших дослідників, однак ще потребує глибшого прочитання й інтерпретації. Шкода також, що А.С.Рега оминула увагою ще один твір Ольги Мак – діалогію «Бог вогню». Цей текст адресований юнацтву, однак у ньому також присутні окремі історіософські узагальнення, елементи екзистенційної проблематики, проблеми, пов'язані з формуванням національної ідентичності персонажів тощо. Як здається, залучення до аналізу цього роману надало б дисертації завершеності й системності.

2. У висновках до першого розділу не відображені матеріали підрозділу 1.1, дисертантка одразу переходить до висвітлення особливостей художньо-філософських вимірів прози Ольги Мак. У загальних висновках, фактично, відсутні тези, що репрезентують матеріали першого розділу. Також на початку розділів було б незайвим наводити невеличку преамбулу, стисло ануючи матеріал, який у них буде розкриватися.

3. У роботі є певні стильові невправності, окремі незначні огріхи в оформленні бібліографії; нерідко, цитуючи в лапках чиєсь висловлювання, авторка не вказує його автора.

Спостережені дискусійні моменти, а також окремі недогляди не можуть суттєво вплинути на загальну високу оцінку дисертації. Сподіваюся, що цією роботою дослідницький інтерес до творчості Ольги Мак не вичерпається і дисертантка (а разом із нею й інші дослідники) звертатиметься ще до аналізу сюжетно-композиційних, жанрових, стильових особливостей прози письменниці-емігрантки, художньої мови, інших текстових компонентів та елементів.

Висновок. Представлена робота є цілісним ґрунтовним самостійним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої

літературознавчої проблеми. У публікаціях здобувача й авторефераті відображені основні її тези. Дисертація «Художньо-філософська своєрідність прози Ольги Мак» відповідає спеціальності 10.01.01 – українська література і вимогам п.9 та п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка – Аліна Сергіївна Рега – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Л.В.Скорина

Підпис доцента Скорини Л.В. підтверджую

Проректор з наукової
та інноваційної діяльності,
доктор історичних наук, професор

С.В. Корновенко

